

10 år etter NOU 1999:9 "Til laks åt alle kan ingen gjera"

Villaksutvalget ledet av Georg Fredrik Rieber-Mohn la fram sin omforente innstilling i NOU 1999:9 "Til laks åt alle kan ingen gjera" med undertittel: "Om årsaker til nedgangen i de norske villaksbestandene og forslag til strategier og tiltak for å bedre situasjon". Konferansen "Villaksutvalget 10 år etter – hvor står vi i dag, og hvor går veien videre?" ble arrangert på Lillestrøm 4.-5 mai og hadde i utgangspunktet to mål. For det første ønsket man en oppdatert beskrivelse av situasjonen for den Atlantiske laksen presentert av fagfolk (ekspertene/forskerne). Det andre målet var å finne en farbar vei videre for å sikre villaksens framtid. Konferansen ble arrangert av Kunnskapssenter for laks og vannmiljø (KLV) og ledet av Georg Fredrik Rieber-Mohn. I ettertid er det på sin plass å spørre: Ble vi klokere, og kan vi på vegne av oss selv og villaksen se lysere på framtiden?

Det er ikke godt å si. Klokere var det nok flere som ble i løpet av konferansen, men om vi framover skal greie å ta vare på villaksen er fremdeles et åpent spørsmål.

Ingen bombe ble sluppet når situasjonen for villaksen ble beskrevet. Situasjonsforståelsen er omforent og den generelle nedgangen i villaksbestanden er en realitet. Dette til tross for at man i enkelte vassdrag, gjennom stor offentlig og privat innsats, har greid å bygge opp tapte villaksstammer. Kalking mot **forsuring** og rotenonbehandling mot lakseparasitten **Gyrodactylus salaris** har fått livskraftige villaksebestander tilbake til "døde lakseelever". Det er vel og bra, men veier ikke opp for den generelle nedadgående trenden. Selv de mest inngående analyser av statistikk over elvefanget villaks dokumenterer en nedgang. Og det til tross for store innskrenkinger i sjølaksefisket i den undersøkte perioden.

Det står altså dårlig til med laksen, men hva skyldes det? **Mattilgangen i havet** har for den minste laksen vært dårlig de siste årene. Og konkurransen om det lille som finnes er sterk. Dette har ført til at laksen det første året i sjøen vokser seinere og har økt dødelighet. Svikt i næringstilgangen skyldes ikke ugunstige temperaturforhold. Årsaken ligger i at rekordhøye bestander av Norsk vårgytende sild og kolmule i laksens oppvekstområder har tatt sterkt for seg av matfatet og disse artene opplever selv lav vekst og svikt i rekrutteringen. Større laks greier imidlertid å dra nytte av den tallrike bestanden av sild og det står derfor bedre til med mellom- og storlaksen.

Ikke bare mattilgangen i havet ble viet oppmerksomhet under konferansen. Også **dårlig smoltkvalitet** som følge av dårlig vannkvalitet og forurensinger kan negativt påvirke mulighetene for vekst og overlevelse i havet. Likevel var det truslene fra de menneskeskapt høye nivåene av **laxselus** som ble viet størst saklig oppmerksomhet. Fiskeri- og kystminister Lisbeth Berg-Hansen pekte bl.a. på at det er lusetallet på villfisken som er viktigst når oppdrettsnæringas miljømessige bærekraft skal vurderes. Likedan bør andel rømt oppdrettslaks i ville bestander være et mål på en miljømessig bærekraftig oppdrettsnæring. Disse uttalelsene er viktige i perioder laksen av naturgitte årsaker sliter, og de er spesielt viktige for laksebestander som av andre grunner er sårbar eller truet.

Dette er det overordnede, og her meget forenklet, bildet som ble tegnet på konferansen Villaksutvalget 10 år etter. Men hva så? Hvordan blir framtiden?

Til tross for en åpen ramme rundt panledebatten handlet den til 7. og sist om forholdet oppdrettsnæring – villfisk. Det betyr kanskje at de fleste mener nøkkelen til villaksens framtid ligger hos oppdrettsnæringa og næringens vilje til å gjøre noe. Sammenlignet med for 10 år siden er vi nært

et paradigmeskifte når det gjelder dialog med oppdrettsnæringen ble det hevdet. Spørsmålet er likevel om viljen til handling er stor nok. I løpet av 10 år har det skjedd mye positivt i oppdrettsnæringa både i forhold til fokus på rømmingssikring og tiltak mot lakselus. Vinningen har likevel blitt innhentet av en stadig produktjonsvekst i oppdrettsnæringa. Det er her utfordringen ligger. Oppdrettsnæringa er på mange måter en suksesshistorie, og er kommet for å bli. Den er velorganisert og stor og har som mål å vokse. Setter man oppdrettsnæringen opp mot en fragmentert villaksforvaltning ser det ikke særlig lyst ut. Oppdrettsnæringen har et oppriktig ønske om å bidra med en hjelpende hånd til villaksen, men det er dessverre ikke nok. Det må en snuoperasjon til før oppdrettsnæringen skal kunne kalle seg miljømessig bærekraftig. Men nøkkelen ligger ikke bare hos oppdrettsnæringa, den ligger også hos myndighetene. Det må politiske vedtak til for å sikre en endring.

Seniorrådgiver Tone Løvold
Daglig leder Frode Staldvik
Kunnskapssenter for Laks og Vannmiljø